

2012 áprilisában folytattuk az ásátást a Széchenyi utca és Arany János utca közötti szakaszon. Itt faszerkezet nélküli ástott kutakból középkori kerámiák töredékei kerültek elő. A Széchenyi és Arany János utcákkal párhuzamosan több teknős aljú árkot tártunk fel a kora újkori időszakból. Az újkori régészeti jelenségek között itt is volt négyzetes és dongás faszerkezetű kút, valamint egy fával bélelt verem.

A három szakaszon több mint 2600 m²-en 110 régészeti jelenséget tártunk fel.

Munkatársak: Faragóné Csutak Tünde régésztechnikus, Fehér Csaba rajzoló, Koroknai Zsolt fényképész

D. SZABÓ LÁSZLÓ

65. Debrecen, Középkori mezőváros

(Vörösmarty u. 13.)

(KÖH 35196)

(Hajdú-Bihar megye) B, Ú

2012 februárjában tártunk fel Debrecenben, a Vörösmarty u. 13. sz. alatt a Hajdú-Bihar megyei Kereskedelmi és Iparkamara új székházának területét. A több mint 300 m²-es területen 18 régészeti jelenséget tártunk fel két nagyobb korszakból.

A késő bronzkori Gáva-kultúra emlékanyaga került elő több gödörből és árokból. Debrecen területén több feltáráson is találtak már gávai emlékanyaggal. Az itt előkerült nagy mennyiségű kerámiaanyag az eddigi leletekkel hasonló jellegzetességeket mutat.

18–19. századi, újkori kerámia került elő több objektumból. A jellemzően mázas töredékek egykori tányérok, fazekak, fedők és lábasak maradványai.

Munkatársak: Faragóné Csutak Tünde régésztechnikus, Fehér Csaba rajzoló, Koroknai Zsolt fényképész.

D. SZABÓ LÁSZLÓ

66. Debrecen, Vámraktár utca

(KÖH 78567)

(Hajdú-Bihar megye) R, A

2012 júliusában kezdődtek a feltárási munkák a Róna Dohányfeldolgozó Kft. által tervezett dohányfeldolgozó üzem körül. A régészeti feltárást Debrecen belterületén – a Kondoros vízfolyás egyik Ny-i mellékágának még ma is észlelhető, kicsit kiemelkedőbb magaspártján – a Vámraktár utca 3. sz. alatt (hrs. 11271/18) folyt. A lelőhelyen 2011-ben helyszíni szemlét tartott Aranyos Annamária és Bálint Mariann, illetve 2011-ben Szilágyi Krisztián Antal próbaszondázást végzett, mely során egy bronzcsüngő került elő. A lelőhely részben bolygatott, illetve nagy részét 1990-ben törmelékekkel feltöltötték.

A megelőző feltáráásokat a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 2012. július 19-én kezdte meg a földterület lehumuszolásával. A feltárást a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatóságával kötött szerződés alapján a Róna Dohányfeldolgozó Kft. finanszírozta. A térinformatikai méréseket a Déri Múzeum munkatársai végezték. A megelőző feltárást két lépésben folyt, elsőként (2012. július 19.–2012. augusztus 10.) az épület oszlophelyeinek nyomvonalán történt meg. E területen összesen 118 objektum került feltáráásra, melyhez 183 stratigráfiai egységet rendeltünk. Második lépésben (2012. szeptember 10.–19.) az épülethez tartozó csatorna- illetve vízvezetékek régészeti rétegeket bolygató területének feltárása történt meg, mely során 42 objektum került felszínre, 50 stratigráfiai egy-

séggel. A teljes területen összesen 160 objektumot tártunk fel, melyekhez 233 stratigráfiai egységet rendeltünk.

A teljes megelőző feltárást folyamán – az épület oszlopsorainak, valamint a földben, 115,8 m tengerszintfeletti magasságnál mélyebben vitt vezetékének utólagos geodéziai felmérése alapján – a lehumuszolt 3070 m² nagyságú területből összesen 2115 m² terület volt régészeti objektumok által érintett. A feltárást során egy avar kori ház, rézkori és avar gödrök, nagy mennyiségű avar kori árok és több cölöphely került elő. 2012. szeptember 19-én, a teljes feltárást és dokumentálást követően a Déri Múzeum munkatársai levonultak a területéről. A terület átadásra került.

Munkatársak: Papp Enikő, Pikó Éva, Szilágyi Krisztián Antal, Szilágyi Máté, Tóthné Simon Andrea, Volosinovszki György ásátási technikusok, Szabó Mariann régészhallgató.

LACZI ORSOLYA

67. Doba, Somlólvár

(MRT 3. k. 15 / 1. lh.; KÖH 7804)

(Veszprém megye) Kk, Ú

2012. október 11. és november 15. között megelőző feltárást végeztünk Doba, Somló várában (hrs. 016011/b, műemléki törzsszám 4940) az MNV Zrt., mint építető és a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, mint engedélyes megyei múzeum felkérésére. A feltárást helyszíni munkálatait az MNM NÖK Műemléki Kutatási Osztályának munkatársaként végeztük. A célunk az volt, hogy a hasznosításra kerülő alsó vár eddigi feltáratlan részeit, a korábban már kutatott ún. laktanyaszárny beforduló DK-i épületszárnyát megismerjük („A” terület). Az épületrész felmenő falait az elmúlt években statikailag megerősítették, így már lehetett dolgozni a környezetében.

Az ásátás eredményeképpen bebizonyosodott, hogy az alsó vár ÉK-i sarkában egy, a 15. század második felére keltezhető körítőfalról elváló épületet hoztak létre, melynek földszinti bejárata az alsó vár udvara felé, egy ácsokos ablaka pedig D-i irányba nézett. Ezen épület alapfalait egy korábbi, jellegtelen késő középkori leletanyagot tartalmazó feltöltési rétegbe ásták bele. A körítőfal síkjában látható szabálytalanság esetleg arra utalhat, hogy már eleve számoltak itt valami építménnyel. Egy második építési fázisban vagy periódusban, az épületben egy téglaboltozatos sütőkemencét hoztak létre, melynek falai helyenként magasan megmaradtak, ugyanakkor nyílásának eredeti méreteit már nem lehetett meghatározni. A kemence konzolosan kiugró homlokfala feltehetően részben a szikrafogó szerkezetet is tartotta, melyből azonban csak a füstelvezető helyenként vakolt állapotban megmaradt, kormos felülete maradt meg. A kemence előterében megfogható volt egy sárga agyagba rakott kőpadló részlete. A kemence fala részben elétakart a helyiség ablakának, a vörösre égett agyagból és kerámiatöredékekből álló platni pedig kétszer is megújításra került, az alsó platni 15. század végi–16. század eleji, a legkésőbbi már inkább 16. század első felére datálható leletanyagot tartalmazott.

A 16. század első felében–közepén az alsó vár udvara beépült az ún. laktanyaszárnyal, melynek az általunk feltárt, beforduló szakasza csak az említett sütőházig tartott. Ennek falát minden bizonnyal felmagasították, ablakát befalazták. Az ásátás tanúsága szerint – hasonlóan a DNy-i szárnyhoz – itt sem alakítottak ki földszintet, hanem az udvari homlokzati fal és a korábbi, gyilokjárós körítőfal között bontási sittel betöltötték, ennek tetején alakították ki az egyterű épületszárny járószintjét.

Ezzel magyarázható, hogy a DNy-i „laktanyaszárny” felé néző osztófal közel a korábbi gyilokjáró magasságáig valójában alapfalként jelent meg, és csak fölötte kezdődött a sikra falazott falfelület. A minimum járószintet egy markáns rétegváltás is jelezte ugyanezen a szinten. A leletanyag a másik épületben talált feltöltéséhez hasonlatos, így továbbra is elképzelhetőnek tartjuk, hogy csak a 16. század közepén, a Choron-család tartós birtoklása idején került kialakításra. A beforduló épületszárny megépítésével itt is felmagasították a körítőfalat, a korábbi pártázat átboltozásával ablakokat, a felmagasítás során pedig egy padlásszintet alakítottak ki. Mindazonáltal az épület egykori belső kinézetére kevesebb adatunk van, mint a másik szárnynál, hiszen a falak jelentős része már a 18–19. században, másik része 1999 körül leomlott. Az új épületszárny bejárata egy külső följárón történhetett, de ennek pontos helye – az alacsonyan megmaradt homlokzati fal miatt – ma már nem állapítható meg. (Az ásátás keretében – az érintettekkel egyetértésben – a beforduló épületszárny feltárt szelvényeit visszatöltöttük a 16. század közepi, hitelesnek tekinthető szintig, előkészítendő a majdani helyreállítást.) A korábbi sütőház kisebb átalakításokkal tovább működött. A legutolsó kemenceplatin, valamint a kemence egykori szája előtt levő újabb kőpadló talán már erre az időszakra keltezhető.

Átlag 40–50 cm mélységben szintsüllyesztést végeztünk a felső vártól Ny–ÉNy-ra húzódó falszorosban is („B” terület), hogy az ÉK-re található önálló torony(?) felé vezető ajtó küszöbéhez igazodhasson a jövőbeli helyreállítás. Innen számos gótikus és reneszánsz kőfaragvány került elő.

Munkatársak: Jankovics Norbert régész-művészettörténész, Hegyi Dóra régészhallgató, Szökrön Péter geodéta.

FÜLÖP ANDRÁS

68. Dombóvár, Gólyavár (telep) (KÖH 21275)

(Tolna megye) B, Ró, Á, Kk, Tő, Ú

A vár D-i oldalán lévő szántóba a terület tulajdonosa engedély nélkül gyümölcsfákat ültetett. A hatósági intézkedésre 2012. január 23–24-én a csemetékét régészeti szakfelügyelet mellett eltávolították. A munkák során minden faültetéstől kiszedettük a frissen bolygatott földet, és kaparóval tisztára nyesettük a falát, hogy jól láthatóvá váljanak a rétegek. Minden gödörnek külön azonosítószámot adtunk és az ásátásokon megszokott módon rajzoltuk, fotóztuk, objektumra dokumentáltuk. Az összesen 67 gödör által érintett terület egészéről M=1:100 felszínrajzot készítettünk, annak sarkait GPS-el bemértük. A beásások áttörték a felső 30 cm szántó humuszréteget és belemélyedtek az alatta lévő 18. századi tereprendezéshez kapcsolható omladékréteg felső részébe. A gödrök minden esetben a várfalon kívüli területen voltak és így falat, falcsonkot nem érintettek, de egyéb más zárt régészeti objektumot (pl. gödröt) sem bolygattak meg. A terület közepén a DGQ07-21-34-47-60. objektumokat felhasználva, azok alját továbbmélyítve kontroll céljából talajszelvényeket készítettünk. Ezek jól mutatták, hogy a domb D-i oldala a szántó alatti részen egészen az egykori medertől a fenti erdő széléig 100–180 cm mélységtől felfelé már téglával kevert omladékrétegekből álló feltöltés van. Ez a korábban a szántáson megfigyelhető elszíneződés alapján itt feltételezett falakkal szemben inkább az ártérből kiemelkedő homokdomb D-i oldalára kihordott, és így az omladékrétegeknek az eredeti felszínhez való hozzátöltésével megnövelt területre utal.

A felszíni leleteket részben a helyiek segítségével összegyűjtöttük, köztük mintegy vödörnyi középkori edénytöredéket, néhány tisztítatlanul is pénznek látszó tárgyat, valamint egy bronz ágyúcső töredékét, amely a rajta lévő utolsó két számjegy alapján 1521-ben készülhetett. A török kori leletek mellett néhány bronzkori, római kori és Árpád-kori lelet is előkerült, ami az átkelőhely folyamatos használatára utal.

SZABÓ GÉZA

69. Dombóvár, Gólyavár (vár) (KÖH 21275)

(Tolna megye) Kú

A Dombóváron folyó csatornázási munkák során a vár D-i és K-i oldalán, a Szőlőhegyi elágazónál az útpadkában vezetett nyomvonal, illetve a már a védett terület sarkába eső szennyvízáttemelő kivitelezése során régészeti felügyeletet végeztünk. A védett terület sarkában, a legmélyebb, a Kapos egykori medrébe helyezett áttemelő vonalában, a bekötővezeték árkában 2012. március 21-én bizonytalan korú famaradványokat figyeltünk meg. Ezért kérésünkre a gépi munkákat a másnapi munkakezdésig felfüggesztették. Másnap a Szőlőhegyi elágazásnál előkerült famaradványok miatt kérésünkre a kivitelező izapolókanállal folytatta a munkát, és vékony rétegekben szedte le a feltalajt. Így láthatóvá vált, hogy a famaradványok egyértelműen egy É–D irányú cölöpszerkezethez tartoznak. A facölöpök csak a mocsaras, tőzeges, csigás, mintegy 40 cm vastag feltöltődés alatt lévő, rendkívül kemény, agyagos altalajban maradtak meg és abba mintegy 1 m-nyire mélyedtek. A cölöpözés rendszere, szerkezete a kis felület miatt nem volt megfigyelhető, de vastagságuk az agyagos rétegben kirajzolódó 12–15 cm átmérőjű puhább betöltésű, vagy üres lyukak alapján mérhető volt. Famaradványokat nyolc esetben figyeltünk meg, a dendrokronológiai vizsgálatokat Grynaeus András végezte.

A Gólyavár környezetében végzett régészeti szakfelügyelet során tett megfigyeléseink, a korábbi kutatási adatok és a forrásoknak a helyszínen történt újraértékelése meglepő új eredményeket hozott. A vár bejáratát a korábbi kutatás a Kelcz-jelentés pontatlan másolása és téves értelmezése miatt helyezte a Ny-i oldalra, az valójában az É-i oldalon volt. Helyes tájolás esetén a leírás pontos és értékelhető képet ad a vár korabeli állapotáról, amely lényegében megegyezik az eddig túl ideálizáltak tartott Greischer-metszet ábrázolásával. A most megfigyelt cölöpözés a metszeten is látható út alapozásához tartozott. A források és a környéken előkerült Árpád-kori leletek alapján az is látható, hogy a vár már az Árpád-kortól létezett, a Szigeterdőben lévő lakótorony nem tekinthető előzményének.

SZABÓ GÉZA

70. Dombóvár–Újdombóvár, Fehérhídi-dűlő (Gunaras, Agyagbánya) (KÖH 22962)

(Tolna megye) U, R, B

A korábbi téglagyári agyagbányát többszöri tulajdonváltás után a részben korábban kiadott engedélyek alapján ismét művelni kezdték. A jelenleg KOVI'95 védnevű agyagbányában a védőtöltés régészeti szakfelügyelet melletti eltakarítása közben 2011. október 27-én kérésünkre letisztították a korábbi bányászati engedély alapján bányászásra még valószínűleg a téglagyári időkben előkészített, elgazosodott teraszt is. Itt, mint azt már 2008-